

HVALER

I BOTANISK HAVE

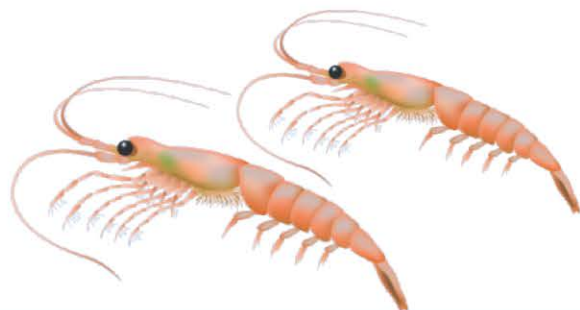
www.hvalerihaven.dk

LÆS OM HVALER

Statens Naturhistoriske Museums hvalsamling er en af de største og ældste i hele verden. I samlingen findes over halvdelen af verdens 77 forskellige hvalarter – mange af dem sjældne. Samlingen blev grundlagt i midten af 1800-tallet og udvides stadig, da museet indsamler døde, strandede hvaler på danske kyster. Nogle af disse kæmper kan nu ses i udstillingen i Botanisk Have.

◀ Krill er små krebsdyr, som også kaldes lyskrebs. De er som regel kun få centimeter lange, men er alligevel et vigtigt fødeemne for mange af de store hvaler.

ORDBOG

Bardehvaler: Gruppe af hvaler, der har barder (se nedenfor) i stedet for tænder.

Barder: Plader i overmundten hos bardehvaler. Barder er lavet af det samme materiale som negle og hår. De mange barder i hvalens mund virker som en si, når hvalerne fanger små fisk og krill.

Krill (se billede): Små krebsdyr, også kaldet lyskrebs, som kan danne enorme stimer i de store oceaner. Vigtig føde for de store bardehvaler.

Spermacetolie: Olie, der findes i et særligt organ i kaskelottens hoved. En kaskelot kan have op til 3 tons spermacetolie i dette organ.

Spæk: Lag af fedt under huden hos bl.a. hvaler og sæler.

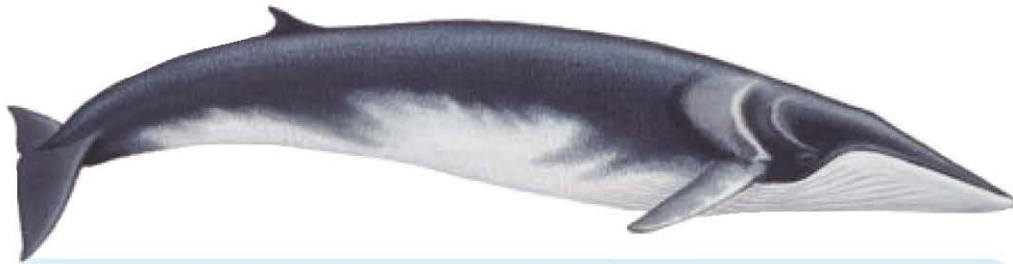
Tandhvaler: Gruppe af hvaler, der har tænder.

Tekst: Mogens Trolle, Christina Lehmkuhl Noer og Karsten Elmoose Vad

Illustrationer: Birgitte Rubæk

Primære kilder: IUCN, International Whaling Commission, Encyclopedia of Marine Mammals, hvaler.dk, American Cetacean Society.

Finhval – hurtigsvømmeren

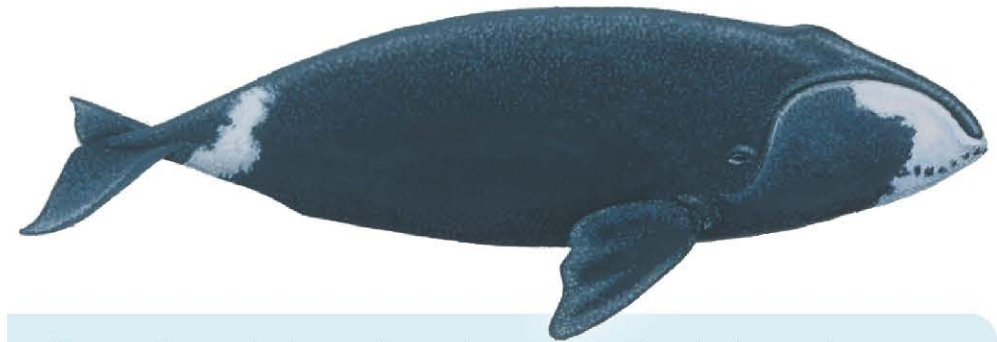
Størrelse: 40-80 tons og 21-26 m.

Føde: Småfisk, blæksprutter samt *krill*.

Finhvalen er den næststørste af hvalerne og kendt som én af de hurtigste. På korte afstande kan den svømme 28 km/t, hvilket den udnytter, når den skal fange små hurtige stimefisk. Finhvalen er unik ved, at underkæbens venstre side er mørk, mens den højre side er hvid. Man ved ikke hvorfor, men det hænger nok sammen med, at finhvalen tit ligger på højre side, når den fisker. Finhvaler har 300-480 barder i hver side, hvilket er flere end nogen anden hval. Man ser indimellem, at finhvaler følges med blåhvaler, som er deres nærmeste slægtninge og de kan endda parre sig med hinanden.

I Danmark: Der er strandet finhvaler 13 gange i Danmark, senest i 2010. Derudover er de observeret adskillige gange.

Status: Da finhvalen er en hurtigsvømmer, var det først da man opfandt dampskibe og en effektiv harpun, at hvalfangerne kunne få fat på den. I starten af 1900-tallet var der over 400.000 finhvaler i verden, men i dag er antallet muligvis helt nede på 30.000 – 80.000 individer.

Grønlandshval – dyrerigets isbryder

Størrelse: 70-100 tons og 14-18 m.

Føde: Vandlopper, krill og andre smådyr.

Grønlandshvalen er den eneste hval, der overvintrer i det barske ishav. Med et spæklag på op til 50 cm er den varmere klædt på end nogen anden hval. Med sit kraftige hoved er den bygget til at bryde is, og den kan smadre sig igennem over 60 cm tykt is. Dens mund er næsten lige så høj, som en svømmehal er dyb, og den har verdens længste barder. Barderne kan blive 4 m lange. Grønlandshvalen kan muligvis blive over 200 år gammel – det kan ingen andre pattedyr.

I Danmark: Grønlandshvalen er aldrig set i Danmark.

Status: Grønlandshvalen er langsom og tung, hvilket gør den et oplagt bytte for hvalfangere. Man har jaget arten helt tilbage fra 1500-tallet. Fire ud af fem bestande er i dag meget truede. Den grønlandske bestand er på mellem 3.500 og 6.300 dyr. Før hvalfangsten begyndte var der muligvis op til 12.000 dyr. I dag tillader man grønlandske hvalfangere at fange to dyr om året.

Blåhval – verdens største dyr

Størrelse: 50-150 tons og 23-28 m. Rekorden er 190 tons og 32,6 m.

Føde: Primært krill.

Blåhvalen er det største dyr, der nogensinde har levet. Den kan blive over 30 gange tungere end en afrikansk elefant og er endda større end selv de største dinosaurer. Blåhvalen lever af små rejelignende krill, som den kan æde 3-6 tons af hver dag. Den æder dog kun om sommeren, og resten af året, hvilket kan være op til 8 måneder, spiser den slet ikke. Ungen vejer ved fødslen 2-3 tons og er 6-7 m lang. Den drikker næsten 400 L mælk og tager 90 kg på om dagen.

I Danmark: 2 gange er der strandet blåhvaler i Danmark.

Status: Blåhvaler er i dag meget sjældne og truede. Hvalfangere har jaget dem i 100.000-vis siden starten af 1900-tallet, hvor op imod 99 % af de over 350.000 blåhvaler blev dræbt. Man ved ikke præcis hvor mange blåhvaler, der er tilbage i verden, men flere lokale bestande er blevet helt udryddet. Der er i dag 8.000-14.000 blåhvaler tilbage i verdenshavene.

Kaskelot – verdens bedste dykker

Størrelse: Hunner 8-12 m, hanner 12-18 m. De vejer normalt 25-45 tons, men op til 57 tons.

Føde: Især blæksprutter, men også hajer, rokker og fisk.

Kaskelotten er verdens største *tandhval* og verdens bedste dykker. Den kan formentligt nå ned på en dybde af 3 km og være neddykket i op til 2 timer. I dybhavets mørke jager den blæksprutter, som den kan æde omkring 1 ton af om dagen. Kaskelotter har tit store ar på hovedet fra slåskampe med de op til 13 m lange kæmpeblæksprutter.

I Danmark: Siden 1984 er der strandet 43 kaskelotter i Danmark og 65 siden 1572.

Status: Man mener, at bestanden af kaskelotter i verden tidligere har bestået af over 1 million dyr. I dag er der kun få 100.000 tilbage i hele verden. Tidligere brugte man bl.a. kaskelotternes særlige *spermacetolie*, som findes i den store firkantede snude, til at lave en slags stearinlys af. Disse lys har oplyst datidens gader og hjem.

Pukkelhval – langdistancesvømmere

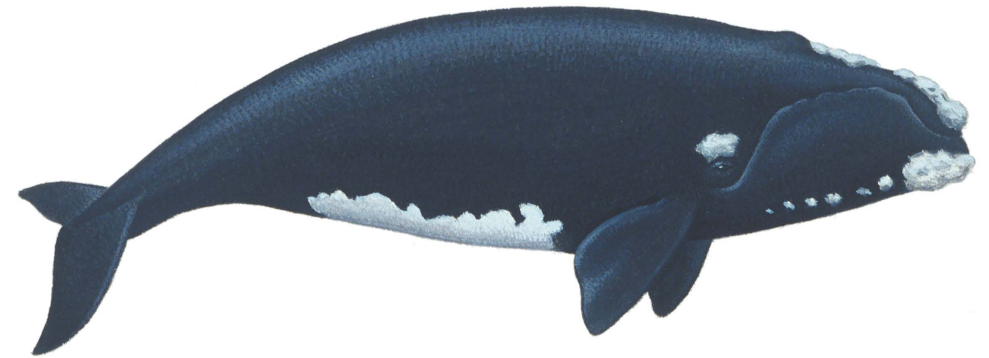
Størrelse: 25-35 tons og 11,5-17 meter.

Føde: Krill, blæksprutter og småfisk.

Pukkelhvalerne svømmer hvert forår fra troperne til polarhavene for at æde sig fede, og om efteråret vender de tilbage igen for at yngle. Nogle pukkelhvaler tilbagelægger over 15.000 kilometer om året. Det er den længste kendte vandring for noget pattedyr. I polarhavene æder pukkelhvalen lyskreb og småfisk, mens de slet ikke indtager føde under opholdet i de tropiske farvande. Troperne er til gengæld et godt sted at få sin unge. I parringstiden synger hannerne for at gøre indtryk på hunnerne og for at holde andre hanner væk. De udstøder karakteristiske lyde, der kan høres på flere hundrede kilometers afstand. Pukkelhvalhanner kan blive ved med at synge i timevis og nogle gange i dagevis. Pukkelhvalen har de relativt længste luffer af alle hvaler – de kan blive 4-5 meter lange. Artens videnskabelige navn er da også Megaptera hvilket betyder “den store vinge”.

I Danmark: Siden 1984 er der observeret pukkelhvaler tre gange i Danmark.

Status: Der er i dag mere end 60.000 pukkelhvaler på verdensplan, og bestanden vokser.

Nordkaper – den sjældne hval

Størrelse: 30-90 tons og 14-18 meter.

Føde: Hovedsageligt vandlopper.

I gamle dage blev nordkaperen jagtet så meget, at den i dag er en af de mest sjældne hvaler i verden. Der er så få tilbage, at arten måske vil uddø. Nordkaperen førhen blev jagtet på grund af sit spæk, som blev brugt til lampeolie. Nordkaperen er så fed, at den ikke svømmer særligt hurtigt og flyder, efter den er død. Det gør hvalen lettere at fange og transportere. Derfor kunne man fange nordkaperen, selv om man kun brugte sejlbåde til hvalfangst. Nordkaperen var en af de første store hvaler, som blev jagtet intensivt af mennesker. Hannerne har nogle af de største testikler i verden – de vejer tilsammen et ton.

I Danmark: Man har kun med sikkerhed observeret nordkaper en enkelt gang i Danmark, og det var tilbage i 1838.

Status: I dag er der 300-400 nordkaper på verdensplan.

